

DDNR003000990.html#:~:text=Gem%C3%A4%C3%9F%20Artikel%2025%20des%20Einigungsvertrages,Juni%201990%20(GBL.

17. Strafgesetzbuch von Deutschland. URL: <https://dejure.org/gesetze/StGB/298.html>

18. Хав'єр Більбао Убілос. Політика приватизації в Іспанії. URL: <https://vlex.es/vid/politicas-privatizacion-201424>

19. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal del Reino de España. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1995-25444>.

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.1.8>

ГАРУСТ Ю.В.

ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА ЯК ВИД ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

HUMANITARIAN AID AS A TYPE OF MILITARY PROPERTY: ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECT

Пропоноване дослідження присвячене актуальному на сучасному етапі питанню адміністративно-правового регулювання отримання гуманітарної допомоги як виду військового майна військовими частинами. Наголошено й на основі офіційних статистичних даних фактично підтверджено складність і виняткову гостроту проблеми дійсного доставлення гуманітарної допомоги безпосередньо до військових частин. Зауважено, що поточне становище у цій сфері, невідворотно, призведе по появи й посилення деструктивної дії політичних, військових, економічних, іміджевих та інших ризиків для України.

Виокремлено й детально проаналізовано ключові чинні і діючі у певні періоди повномасштабного вторгнення норми (положення) вітчизняного законодавства у цій сфері. З'ясовано й доведено факт існування низки суперечностей між підзаконними положеннями і нормами законодавчого рівня. Акцентовано увагу на тому й підтверджено, що ця колізійність стала одним із ключових факторів неефективності усталених механізмів регулювання ввезення та ведення обліку гуманітарної допомоги внаслідок знівелювання дії спектру деяких груп правових конструкцій (шляхом ігнорування багатьох законодавчих норм на користь підзаконних положень).

Здійснено характеристику деяких фундаментальних термінологічних одиниць («гуманітарна допомога», «військове майно», «благодійна допомога») та визначено їх роль для окресленої тематики наукового інтересу. Розглянуто й досліджено питання їх юридичних властивостей і виявлено спірні аспекти щодо правозастосування, пов'язаного із цими категоріями.

Предметно сфокусовано увагу на ключових процедурних питаннях вирішення яких має сприяти розв'язанню багатьох існуючих проблем у вказаній сфері. Йдеться про такі не вирішені чи суперечливі на офіційному рівні аспекти як: 1) отримання майна в якості гуманітарної допомоги та набуття ним статусу військового майна; 2) окреслення становища й оцінка ролі командира військової частини як отримувача такого майна; 3) визначення й характеристика повноважень командира військової частини із цих питань, а також зосереджено акцент на юридичній відповідальності останнього.

Окреслено перспективні напрями подальших наукових досліджень у межах цієї тематики. Наголошено й аргументовано, що подальша розробка цієї проблематики має виняткове значення для істотного посилення потенціалу обороноздатності країни.

Ключові слова: гуманітарна допомога, відповідальність, військова частина, Збройні Сили України, командир військової частини, контроль, механізм, облік, обороноздатність країни.

The proposed study is devoted to the current issue of administrative and legal regulation of receiving humanitarian aid as a type of military property by military units. The complexity and exceptional acuteness of the problem of actual delivery of humanitarian aid directly to military units was emphasized and confirmed on the basis of official statistical data. It was noted that the current situation in this area will inevitably lead to the emergence and strengthening of the destructive effect of political, military, economic, image and other risks for Ukraine.

The key norms (provisions) of domestic legislation in this area are highlighted and analyzed in detail. The fact of the existence of a number of contradictions between by-law provisions and norms of the legislative level has been clarified and proven. Attention was focused on and confirmed that this conflict has become one of the key factors in the ineffectiveness of the established mechanisms for regulating the importation and keeping records of humanitarian aid as a result of reducing the effect of the spectrum of some groups of legal constructions (by ignoring many legislative norms in favor of bylaws).

Characterization of some fundamental terminological units («humanitarian aid», «military property», «charitable aid») was carried out and their role for the outlined topic of scientific interest was determined. The issue of their legal properties has been considered and investigated, and controversial aspects of law enforcement related to these categories have been identified.

Subject-wise, attention is focused on key procedural issues, the solution of which should contribute to the solution of many existing problems in the specified area. These are unresolved or controversial aspects at the official level, such as: 1) receiving property as humanitarian aid and acquiring the status of military property; 2) delineation of the situation and assessment of the role of the commander of the military unit as an authorized importer of such property; 3) definition and description of the powers of the commander of the military unit in these matters, as well as an emphasis on the latter's legal responsibility.

Prospective directions for further scientific research within this topic are outlined. It is emphasized and argued that the further development of this issue is of exceptional importance for significantly strengthening the potential of the country's defense capability.

Key words: importation, responsibility, military units, Armed Forces of Ukraine, the commander of the military unit, control, mechanism, accounting, defense capability of the country.

Вступ. Розпочате російською федерацією 24 лютого 2022 р. повномасштабне вторгнення, закономірно, з огляду на колективний орієнтир до утвердження демократичних цінностей, призвели до того, що Україна стала одним із отримувачів найбільшої кількості гуманітарної допомоги. Її відправниками стали й залишаються міжнародні гуманітарні організації, благодійні фонди, уряди країн, фізичні особи приватного права з усього світу, а також вітчизняні організації й громадяни України, котрі закуповували її всередині країни. Одними з головних отримувачів гуманітарної допомоги після початку вторгнення РФ стали військові частини Збройних Сил України (далі – ЗСУ).

Так, за інформацією Державної прикордонної служби України, станом на 1 січня 2023 р., з початку повномасштабної збройної агресії російської федерації було оформлено понад 67000 транспортних засобів з гуманітарними вантажами (66964 – автомобільним, 9 – авіаційним, 596 – залізничним транспортом). Станом на 28 червня 2023 р. для різної категорії отримувачів, митними органами проведено оформлення майже 1,4 млн тон товарів та 101,8 тис шт. транспортних засобів, що переміщувалися саме як гуманітарна допомога [1]. Однак, доводиться вимушено

констатувати, що некоректна лібералізація вітчизняного законодавства стосовно ввезення гуманітарної допомоги, яка була проведена Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) на початку березня 2022 р. призвела до появи деяких прорахунків у цій сфері, хоча і мала на меті найважливішу тогочасну ціль – матеріальне забезпечення ЗСУ для дієвої протидії військовій агресії рф.

Доказом цього є оприлюднені результати вибіркових спільних контролюючих заходів Департаменту боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Державної митної служби України (далі – Держмитслужби) і Департаменту внутрішнього аудиту Міністерства оборони України (далі – Міноборони) щодо отримання військовими частинами та територіальними центрами комплектування й соціальної підтримки товарів, які переміщувалися через митний кордон на їхню адресу в якості гуманітарної допомоги. Так, за результатами перевірок встановлено понад 9 000 фактів переміщення товарів гуманітарної допомоги на адресу 200 військових частин. При цьому, більш ніж у 3 000 випадках, надходження гуманітарної допомоги військовими частинами не підтвердилося. Кількість неотриманих товарів – 963 позиції (пластини до бронезилетів, прилади нічного бачення, тепловізори, дрони, автотранспорт та інше) загальною вагою 1282,9 тони. Працівники митних структур направили до правоохоронних органів 387 повідомлень про факти, що вказують на ознаки злочинів. Також складено 320 протоколів про порушення митних правил, де предметами правопорушень є товари гуманітарної допомоги [2]. З огляду на таку статистику слушно і виправдано вести мову про існування суттєвих недоліків адміністративно-правового забезпечення відповідних процедур. Внаслідок чого було сформовано сприятливе підґрунтя для зловживань у цій сфері щодо товарів гуманітарної допомоги.

Для виявлення можливих порушень національного законодавства з питань отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна у вересні 2022 р. Верховною Радою України було утворено Тимчасову слідчу комісію одноіменного законодавчого органу (далі – ТСК) [3]. В ході роботи ТСК були підтверджені чисельні факти недоотримання військовими частинами ЗСУ гуманітарної допомоги. Так, станом на 1 квітня 2023 р. Державна служба експортного контролю України (далі – Держекспортконтроль України) опрацювала 2372 копії гарантійних листів, виданих військовими частинами та на підставі яких, за даними Держмитслужби, було ввезено на митну територію України майно, що в подальшому визнане гуманітарною допомогою. За результатами відпрацювання від кінцевих користувачів (військових частин) надійшло лише 630 листів-підтверджень або 26,5 % порівняно із загальною кількістю отриманих Держекспортконтролем України копій гарантійних листів. Крім того, цим же органом виконавчої влади у процесі перевірки виявлено факти підробки гарантійних листів, подвійного використання і ненадання інформації командирами частин [1]. Результати здійснених перевірок Держекспортконтролю України доводять відсутність належного моніторингу виданих командирами військових частин гарантійних листів та доставки за цими листами гуманітарної допомоги, а також невідповідний стан її обліку у військових частинах. Об’єм гуманітарної допомоги, яка ввезена на митну територію України та не обліковується у відповідних службах ЗСУ вражає своїми розмірами. При цьому, спірним залишається правовий статус гуманітарної допомоги ввезеної для потреб військових частин, яку ними фактично не було отримано. Також, ще більш невизначеним є організаційно-правовий механізм дій командування військових частин та питання визначення ступеня вини й притягнення до відповідальності винних за неотримання чи не постановку на облік військовою частиною гуманітарної допомоги. Залишаються неврегульованими питання юридичного статусу благодійника (донора), набувача (військової частини) та фактичного отримувача (уповноваженої особи). Намірам щодо вирішення деяких із цих дискусійних питань присвячене наукове дослідження і, відповідно, окреслені проблеми свідчать про актуальність обраної тематики наукового інтересу.

Постановка завдання. Ключовим завданням пропонованої публікації є змістовне дослідження адміністративно-правового регулювання отримання гуманітарної допомоги як виду військового майна військовими частинами, акцентувавши особливу увагу на такі дискусійні позиції: 1) з’ясування ступеня й орієнтовних масштабів проблеми у цій сфері; 2) аналіз чинного і діючого у певні періоди повномасштабного вторгнення нормативно-правового забезпечення щодо цього вектору; 3) характеристика деяких представників базового понятійно-категоріального апарату («гуманітарна допомога», «військове майно» тощо); 4) поглиблена увага на ключових процедурних питаннях, що покладені в основу вирішення наведених проблемних аспектів: а) отримання майна в якості гуманітарної допомоги та набуття ним статусу військового майна; б) окреслення становища й оцінка ролі командира військової частини як уповноваженого імпортера такого

майна; в) визначення її характеристика повноважень командира військової частини, що виникають із моменту отримання гуманітарної допомоги і до набуття ним статусу військового майна, а також стосовно цільового використання останнього. Висвітлення проблематики юридичної відповідальності командира у рамках цих заходів; 5) окреслення перспективних напрямів подальших наукових досліджень у межах обраної тематики.

Результати дослідження. Сьогодні точні обсяги, отриманої нашою країною гуманітарної допомоги за понад два роки повномасштабної війни визначити досить важко. Оскільки, запроваджені Урядом зміни у вітчизняне законодавство, які були викликані необхідністю, насамперед, забезпечити Україну необхідним, в тому числі і військовим майном, для відсічі окупантів суттєво знівельовали усталений порядок обліку гуманітарної та благодійної допомоги.

Так, прийнята КМУ постанова від 01.03.2022 р. № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» [4] на період дії воєнного стану максимально спростила пропуск через митний кордон України гуманітарної допомоги та дозволила здійснювати його перетин шляхом подання в паперовій або електронній формі декларації за відповідною формою, особою, котра перевозить товар як гуманітарну допомогу, без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та без оформлення гарантійних листів [4]. Тобто, було скасовано ряд технічних процедур під час перетину на території України для осіб, що перевозять гуманітарну допомогу.

Іншою постановою КМУ від 20.03.2022 р. № 330 «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» [5] суб'єктам господарювання та громадянам, які ввозять товари, насамперед транспортні засоби, на митну територію України, надавалося право вибору між двох способів їх митного оформлення та митного контролю. Мова йде про наступні варіанти: 1) спрощений спосіб, що передбачає митний контроль та митне оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, які ввозяться на митну територію України через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для морського, автомобільного та залізничного сполучення, здійснюється без справляння митних платежів, у тому числі податку на додану вартість, акцизного податку, ввізного мита, шляхом подання декларантом митному органу попередньої митної декларації без проведення митного огляду, без застосування фітосанітарного контролю, заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (крім державного експортного контролю) безпосередньо у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний та митний кордон України; 2) стандартний спосіб, котрий передбачає, що митний контроль і митне оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, здійснюються у повному обсязі відповідно до вимог Митного кодексу України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [6], а правила оподаткування ввезених товарів, у тому числі акцизним податком та податком на додану вартість, здійснюється відповідно до загальних підстав, встановлених Податковим кодексом України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [7], [5]. Знову ж таки, йдеться про спрощення деяких процедур митного оформлення та митного контролю з єдиною ціллю – сприяння задоволення потреб держави за для різних форм протидії агресору.

Сукупно названі положення наведених підзаконних нормативно-правових актів відчутно лібералізували порядок ввезення гуманітарної допомоги на митну територію України, який визначено ст. 287 Митного Кодексу України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [6], коли при ввезенні (пересиланні) на митну територію України товари, визнавались гуманітарної допомогою, лише на підставі відповідного рішення Комісії з питань гуманітарної допомоги при КМУ [6] Також, ці зміни суттєво трансформували й скоротили по часу, порядок визнання, ввезеного в Україну майна гуманітарною допомогою який регулювали норми ЗУ «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [8].

Враховуючи актуальність нашого дослідження та відсутність у науковому просторі думок тотожного інтересу, з метою всебічного вирішення поставлених проблем, вважаємо за доцільне першочергово дослідити поняття «гуманітарна допомога» й ознайомитися і проаналізувати встановлений в Україні порядок ввезення на митну територію майна (робіт, послуг), визнання його гуманітарною допомогою, доставки до кінцевого споживача, проведення обліку та здійснення контролю за ефективним використанням. Так, відповідно до вітчизняного законодавства, гуманітарна допомога це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій, або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги, або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким

фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [8]. Як бачимо, йдеться про декілька форм цієї допомоги та джерел її походження.

До березня 2022 р. законодавством України було чітко визначено, хто приймає рішення чи відноситься та чи інша допомога до гуманітарної. Так, відповідні рішення про визнання вантажів, коштів, виконаних робіт, наданих послуг – гуманітарною допомогою, приймалися лише спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги, які повинні вести облік та статистичну звітність гуманітарної допомоги. Також вони разом з податковими органами зобов'язані здійснювати контроль за цільовим використанням гуманітарної допомоги її отримувачами. Визначено, що отримувачами гуманітарної допомоги можуть бути лише юридичні особи (підприємства, благодійні організації, громадські організації, релігійні організації, реабілітаційні установи), які внесені до Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги. При цьому, відповідно до ст. 11 ЗУ «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [8] бухгалтерський облік гуманітарної допомоги та відповідна звітність здійснюються отримувачами гуманітарної допомоги та набувачами гуманітарної допомоги (юридичними особами) у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної фінансової політики. У разі відсутності обліку щодо отримання та цільового використання гуманітарної допомоги вона вважається використаною не за цільовим призначенням. Отримувач і набувач гуманітарної допомоги (юридична особа) щомісячно в установленому порядку подають до відповідного спеціально уповноваженого державного органу з питань гуманітарної допомоги звіти про наявність та розподіл гуманітарної допомоги до повного використання всього її обсягу. Більш того, ст. 9 ЗУ «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [8] визначено, що товари (предмети) гуманітарної допомоги, які ввозяться на митну територію України, підлягають заходам офіційного контролю згідно зі ст. 319 Митного кодексу України в установленому законодавством порядку від 13.03.2012 р. № 4495-VI [6], [8].

Як зазначалося вище, національним законодавством до початку повномасштабного вторгнення РФ було чітко визначено перелік суб'єктів суспільних відносин з питань отримання гуманітарної допомоги, встановлено правовий механізм її ввезення на митну територію України та порядок взаємодії державних органів при митному оформленні й подальшому використанні гуманітарної допомоги. Однак, цей процес був не виправдано тривалий, зокрема передбачав багаторівневий механізм погоджувальних процедур, що створювало певні складнощі у ввезенні гуманітарної допомоги для військових частин, які приймали участь в бойових діях. Із метою логічного спрощення процедур визнання деяких видів майна необхідного для відсічі збройної агресії гуманітарною допомогою Верховна Рада України внесла зміни до ст. 15 ЗУ «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [8] доповнивши її частиною сьомою такого змісту: «на період дії воєнного стану КМУ має право визнавати окремі категорії товарів, у тому числі піддакцизні, не визначені у ст. 6 цього Закону, гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку» [9], [8]. Вочевидь, що саме така законодавча норма сформулила підґрунтя для подальшої лібералізації відповідних механізмів стосовно отримання гуманітарної допомоги.

Як закономірний наслідок, такі новації уможливили прийняття зазначених вище постанов уряду, орієнтованих на спрощення порядку визнання ввезених товарів гуманітарною допомогою та їх митного оформлення. Однак, ними, закономірно, не було надано повноважень КМУ щодо внесення змін до діючих законів. Суть проблеми полягала в тому, що вони не могли відмінити законодавчо встановлений порядок обліку гуманітарної допомоги та звільнити користувачів гуманітарної допомоги від необхідності подачі звітності про її використання. Тобто, мали місце певні істотні юридичні перепони, що ішли в розріз державній політиці вкрай необхідного спрощення вищезгаданих процедур.

Для вирішення цієї проблеми, а також із метою уникнення колізійності нормативних конструкцій урядом було визначено новий правовий механізм ввезення, отримання, контролю та використання гуманітарної допомоги на час дії правового режиму воєнного стану. Він мав похідний характер від законодавчих основ (ЗУ «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [8] та інших актів законодавства) і був покликаний сформулювати комплексний і дієвий механізм для систематичної однойменної діяльності.

Щодо його суті, то починаючи з 26 березня 2022 р. пропуск гуманітарної допомоги на територію України здійснюється лише за умови подання до митних органів гарантійного листа кінцевого користувача товарів за встановленою формою. Право оформлення таких гарантійних листів надавалося органу військового управління Міноборони, правоохоронним органам, військовим формуванням та суб'єктам які здійснюють боротьбу з тероризмом [10]. Також, визначено, що саме кінцевий користувач, тобто орган який видає гарантійний лист та поставив на ньому свою печатку, повинен забезпечити контроль щодо фактичного отриманням ним гуманітарної допомоги та контролювати дотримання гарантійних зобов'язань з її поставки уповноваженою особою, яка отримала гарантійний лист, а організація заходів контролю й обліку стосовно отриманих товарів покладається на посадову особу кінцевого користувача товарів гуманітарної допомоги відповідно до розподілу функціональних обов'язків [10]. Тобто, в подальшому, після отримання гуманітарної допомоги, орган який видає гарантійного листа, зобов'язаний поставити вказане майно на облік та використовувати його за призначенням. Більш того, протягом трьох днів з дня отримання гуманітарної допомоги, керівник органу, який виступає кінцевим користувачем повинен відповідним листом (електронним листом) за своїм підписом проінформувати Держекспортконтроль України про її отримання (із зазначенням найменування та кількості фактично отриманих товарів) з надісланням засвідченої копії раніше оформленого гарантійного листа [10]. Фактично керівник органу, який виступає кінцевим користувачем гуманітарної допомоги став відповідальним за її доставку та постановку на облік, а головне він мав проінформувати про надходження гуманітарної допомоги за відповідним гарантійним листом Держекспортконтроль України.

Також постановою КМУ «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 2022 р. № 174» від 26.03.2022 р. № 362 [10] було визначено, що з метою організації належного контролю за цільовим використанням ввезеної в Україну гуманітарної допомоги Держмитслужба забезпечує щотижневе надсилання до Держекспортконтролю України копій гарантійних листів, одержаних митними органами від кінцевих користувачів [10]. Тобто, Держекспортконтролю України було надані повноваження щодо проведення моніторингу ввезеної гуманітарної допомоги по гарантійним листам кінцевих користувачів та здійснення контролю за її подальшим використанням й обліком кінцевих споживачів.

Окрім цього, урядом було встановлено, що облік і контроль за отриманням та цільовим використанням гуманітарної допомоги здійснюється на основі щомісячних звітів митних органів про обсяги митного оформлення вантажів з гуманітарною допомогою, які протягом звітного місяця були ввезені в Україну, подання яких передбачено ч. 3 ст. 11 ЗУ «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [8], [11]. Така міра повинна посилити потенціал держави у питаннях ефективності й збалансованості ведення обліку і здійснення контроль за отриманням та цільовим використанням гуманітарної допомоги.

Досліджуючи прийняті та діючі на той час постанови КМУ в сфері обігу гуманітарної допомоги слушно відмітити, що низка їх положень істотно знівелювали правові механізми визнання, ввезеного майна гуманітарною допомогою передбачені ЗУ «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [8] та деякими іншими підзаконними актами. На практиці мала місце ситуація зміни встановленого вітчизняним законодавством порядку обліку та контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги. Це стало причиною безконтрольності за ввезенням та цільовим використанням гуманітарної допомоги з боку державних органів та мало істотні негативні наслідки, які опрацьовуються у науковому дослідженні.

Вбачається, що норми названих вище урядових документів порушують конституційний принцип верховенства права і є такими, які виходять за межі юрисдикції, адже запроваджені ними правові положення відмінюють, раніше законодавчо встановлені діючими законами норми та є значно ширшими ніж внесені Верховною Радою України 3 березня 2022 р. зміни. Однак, навіть ці зміни не містять норм щодо спрощення чи відміни ведення обліку отриманої гуманітарної допомоги кінцевими користувачами. Особливо це стосується військових частин, які з початку війни стали активними замовниками та отримувачами гуманітарної допомоги.

Як зазначалось вище, право оформлювати гарантійні листи на ввезення на митну територію України майна у якості гуманітарної допомоги, надається органу військового управління, визначеному Міноборони. Згідно абз. 17 ст. 1 ЗУ «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-XII [12] органами військового управління є Міноборони, інші центральні органи виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, Генеральний штаб ЗСУ, інші штаби, командування, управління, постійні чи

тимчасово утворені органи у ЗСУ та інших військових формуваннях, призначені для виконання функцій з управління, в межах їх компетенції, військами (силами), з'єднаннями, військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями, які належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, а також територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації [12]. Тобто, суб'єктами суспільних відносин у сфері отримання гуманітарної допомоги можуть виступати і виступають військові частини ЗСУ, які ведуть облік отриманої гуманітарної допомоги як військового майна та використовують його за призначенням.

Відповідно до п. 2.3 Положення про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України, затвердженого наказом Міноборони від 16.07.1997 р. № 300 [13] командир військової частини (з'єднання) організовує військове (корабельне) господарство та керує ним. Керівництво він здійснює особисто, через штаб, своїх заступників, начальників родів військ та служб [13]. Командир військової частини несе особисту відповідальність за правильність організації та ведення військового господарства у військовій частині. В разі виявлення втрат, нестач, фактів розкрадання він має право вживати заходи щодо відшкодування завданих державі збитків у відповідності до вимог чинного законодавства.

Облік військового майна у військових частинах ЗСУ здійснюється відповідно до Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України затвердженої наказом Міноборони від 17.08.2017 р. № 440 [14]. Цим документом передбачено, що обліку підлягає все військове майно незалежно від його призначення та джерел надходження. Облік військового майна повинен бути своєчасним, достовірним і точним [14].

Але ж, виникає цілком логічне питання, коли гуманітарна допомога, яка ввозиться за гарантійним листом командира військової частини набуває статусу військового майна. Вбачається, що саме вирішення цієї проблеми є головним завданням представленого наукового дослідження. Першим кроком до її розв'язання слухним є акцентування уваги з подальшим аналізом дефініції «військове майно». Так, відповідно до ст. 1 ЗУ «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21.09.1999 р. № 1075-XIV [15] військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями ЗСУ. До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боеприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо [15]. Як бачимо, законодавець до вказаної категорії включає значну кількість об'єктів матеріального світу, властивості котрих можуть бути використані для задоволення військових і супутніх потреб. При цьому, в основі цієї дефініції лежить термін «майно», яке являє собою особливий об'єкт, що проявляється в формі окремої речі і сукупності речей. Зазначена також понятійна одиниця може виражатися як майнові права та обов'язки особи (ч. 1 ст. 190 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [16]), що є прийнятним і до аналізованої дефініції.

Також, норми ЗУ «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21.09.1999 р. № 1075-XIV [15] визначають, що будь-яке майно набуває статусу військового майна, з моменту його надходження до ЗСУ і закріплення його за військовою частиною, які в подальшому мають право використовувати закріплене за ними військове майно лише щодо його цільового та функціонального призначення. Облік, інвентаризація, зберігання, списання, використання та передача військового майна здійснюються у спеціальному порядку, що визначається КМУ. Зазначеним законом визначено, що управління військовим майном здійснює Міноборони, яке є центральним органом управління ЗСУ, тому саме вказаний центральний орган виконавчої влади закріплює військове майно за військовими частинами (у разі їх формування, переформування), приймає рішення щодо перерозподілу цього майна між військовими частинами ЗСУ, в тому числі у разі їх розформування [15]. Проаналізувавши національне законодавство, доцільно стверджувати, що жоден з нормативно-правових актів не визначає правовий механізм переходу майна отриманого військовою частиною в статус військового майна.

Як слушно зазначає С. О. Іванов така нечіткість нормативного визначення моменту набуття майном характеру військового, пов'язується з розділеними у часі діями: 1) надходженням майна до ЗСУ; 2) закріпленням його за військовою частиною [17]. Це зумовило появу висновку, що майно, яке надходить до ЗСУ набуває спеціального статусу військового майна із моменту закріплення його за військовою частиною, а точніше, з прийняттям органом військового управління відповідного рішення про закріплення [17]. В контексті набуття статусу військового майна

гуманітарною допомогою ми, за певними аспектами, погоджуємось з цією думкою та вважаємо, що для того щоб майно, яке отримане в якості гуманітарної допомоги набуло статусу військового майна має відбутись дві події: по-перше право власності на це майно має перейти від власника (надавача гуманітарної допомоги) до військової частини ЗСУ (отримувача гуманітарної допомоги), по-друге – гуманітарна допомога, яка вже є власністю ЗСУ в особі військової частини, має бути за нею закріпленою (поставленою на облік).

Однак, виникає питання, в якому статусі перебуває майно, отримане уповноваженою командиром військової частини особою від благодійника, котре на підставі гарантійного листа військової частини визнане гуманітарною допомогою та ввозиться в Україну, але ще не поставлене на облік у військовій частині. Стосовно першої названої вище події, а саме визначення у часі моменту набуття права власності на гуманітарну допомогу військовою частиною, то все майно, яке потім набуває статусу військового майна спочатку має надійти до ЗСУ в особі структурних підрозділів, визначених ст. 3 ЗУ «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 р. № 1934-ХІІ [18]. Сама названа структура включає в себе: 1) Генеральний штаб ЗСУ; 2) Командування об'єднаних сил ЗСУ; 3) види ЗСУ – Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили; 4) окремі роди сил ЗСУ – Сили спеціальних операцій, Сили територіальної оборони, Сили логістики, Сили підтримки, Медичні сили; 5) окремі роди військ ЗСУ – Десантно-штурмові війська, Війська зв'язку та кібербезпеки; 6) органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, що не належать до видів та окремих родів військ (сил) ЗСУ [18]. Тобто, йдеться про всіх елементів структури ЗСУ, що лише загострює проблему, з огляду на численність останніх, обсяги гуманітарної допомоги та усвідомлюючи ризики від її недоотримання.

Враховуючи, що командир військової частини як керівник органу, який видав уповноваженій особі гарантійний лист повинен забезпечити контроль за дотриманням наданих цією особою зобов'язань стосовно доставки гуманітарної допомоги у військову частину, то можемо стверджувати майно, яке відповідно до гарантійного листа військової частини, ввезене на митну територію України та пройшло визначені Митним Кодексом України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [6] процедури, як гуманітарна допомога, з моменту її отримання стає власністю ЗСУ в особі військової частини, а особа, котра його отримала – уповноваженим імпортером цієї частини. При цьому, після доставки гуманітарної допомоги у військову частину зобов'язання уповноваженої особи щодо неї вичерпуються, адже матиме місце фактична передача відповідних товарів, тобто завершення виконання умов договору.

Як зазначає академік НАПрН України В. С. Щербина, виходячи з підсумків порівняльного аналізу ЗУ «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21.09.1999 р. № 1075-XIV [15] та наведеного вище визначення поняття «військове майно», можна дійти двох діаметрально протилежних висновків: 1) законодавець отожднює поняття майна у ЗСУ і військового майна; 2) майно у ЗСУ включає крім військового майна ще й інші види майна [18].

Також не визначеним залишається питання моменту набуття будь-яким майном, що надійшло до військової частини статусу військового майна. З цього приводу Е. Г. Бойченко зазначає, що проблема визначення моменту набуття статусу військового майна іншим майном, яке надходить до військових частин, полягає в тому, що нормативно-правових визначень військового майна існує значна кількість і всі вони різняться між собою. До того ж, поняття військового майна неоднаково тлумачиться в різних підзаконних нормативно-правових актах, а тому використовувати їх в якості узагальнених (на відміну від норми, закріпленої у законі) не можна [19]. Ми цілком погоджуємось з цим твердженням, адже дослідивши наявні вітчизняні нормативно-правові акти стосовно обігу військового майна, зазначаємо, що існує не одне трактування, котрі різняться між собою й орієнтовані на різні аспекти. Наприклад, абз. 2 п. 2 Порядку утилізації військового майна Збройних Сил, затвердженого постановою КМУ від 15.05.2003 р. № 705 [20] визначено, що військове майно – це озброєння, військова техніка інше майно закріплене за військовими частинами, закладами, установами і організаціями Збройних Сил [20], а п. 2 Положення про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил, затвердженого постановою КМУ від 28.12.2000 р. № 1919 [21] передбачено, що йдеться про державне майно, яке закріплено за військовими частинами Збройних Сил [21]. При цьому, більшість інших нормативно-правових актів, які стосуються діяльності ЗСУ при визначенні поняття «військового майна» вживають його у визначенні, наведеному у ЗУ «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21.09.1999 р. № 1075-XIV [15].

Як зазначалося вище, досліджуючи поняття «військове майно» було встановлено, що жодний нормативно-правовий акт не визначає моменту набуття будь-яким майном статусу військового майна. Однак, якщо розглянути проблематику набуття гуманітарної допомоги, отриманою за гарантійним листом військової частини, статусу військового майна, через норми Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [16], то стає зрозумілим, що певні його конструкції регулюють ці суспільні відносини.

Так у цілому, механізм передачі закордонним (вітчизняним) благодійником-фізичною (юридичною) особою, власного майна у використанні військової частині – юридичній особі, відповідно до ст. 729 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [16] є пожертвою – даруванням нерухомих і рухомих речей, грошей та цінних паперів, особам, встановленим ч. 1 ст. 720 вказаного акту, для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети. Відповідно до цієї ж статті, сторонами у договорі дарування можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальна громада [16]. У випадку отримання представником військової частини за кордоном майна, яке буде ввезене в Україну як гуманітарна допомога, дарувальником (стороною договору дарування) виступає фізична чи юридична особа – власник майна, яке є пожертвою для обдарованого в особі військової частини (сторона договору дарування). Договір про пожертву укладається в той час, коли командир військової частини заповнює гарантійний лист й інші документи необхідні для ввезення пожертви на митну територію України та визнання її гуманітарною допомогою. Тобто, в той момент, коли командир знає ідентифікаційні дані власника, а також всі необхідні, в тому числі й номерні характеристики майна, яке жертвується військовій частині. Враховуючи, що відповідно до норм ст. 639 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [16] договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом, то договір пожертви укладається в усній формі. Відповідно до ст. 729 цього кодексу договір про пожертву вважається укладеним з моменту прийняття пожертви, а право власності на дарунок у обдарованого виникає з моменту його прийняття (ст. 722). Ст. 334 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [16] передбачено, що переданням майна вважається вручення його набувачеві або перевізникові, організації зв'язку тощо для відправлення, пересилання набувачеві майна, відчуженого без зобов'язання доставки. Беручи до уваги зазначені норми вітчизняного цивільного законодавства, можна зробити висновок, що з моменту фактичної передачі пожертви дарувальником, право власності на майно, яке за цим договором є предметом пожертви, переходить до обдарованого – військової частини. Відповідно, зазначене подароване та вже належне військовій частині майно, потрібно поставити на облік, а для цього його потрібно ввезти на територію України, визнати гуманітарною допомогою та доставити до розташування військової частини або її підрозділів.

Із метою ввезення отриманої пожертви на митну територію України, визнання її гуманітарною допомогою за спробою процедурою та доставці її до військової частини, командир військової частини відповідно до ст. 901 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [16] укладає в усній формі на безоплатній основі з особою, яка зобов'язується доставити це майно договір про надання послуг. При цьому у відповідності до вимог ст. 1000 вказаного кодексу ця особа виступає повіреним та зобов'язується вчинити від імені командира військової частини (довірителя) певні юридичні дії. А саме, від імені командира військової частини отримати майно, яке є пожертвою від благодійника (донора), представляти інтереси військової частини в державних органах закордонних країн при транспортуванні цього майна до України, а також представляти інтереси військової частини в державних органах України при його ввезенні [16]. Для цих цілей командир військової частини передає повіреному підписаний та скріплений гербовою печаткою військової частини гарантійний лист, в якому зазначаються ідентифікаційні характеристики належного військової частині майна, яке ввозиться до України у статусі гуманітарної допомоги та інші документи, що надають право повіреному представляти інтереси довірителя.

Відповідно до ст. 1006 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [16] повірений зобов'язаний негайно передати довірителеві все одержане у зв'язку з виконанням доручення [16]. У разі якщо отримане повіреним майно-пожертва, ввезене на територію України як гуманітарна допомога та не доставлене до власника-військової частини, відповідно до ст. 387 згаданого кодексу власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним [16]. Тобто, командир військової частини має всі законні підстави звернутись до суду з позовом про невиконання умов договору про надання послуг.

Підсумовуючи вищевикладене слушно відмітити, що майно, яке отримують військові частини в статусі гуманітарної допомоги від закордонних і вітчизняних благодійників, відповідно до вітчизняного законодавства, після фактичної його передачі благодійником, набуває статусу майна ЗСУ незалежно від місця його перебування та особи, яка його отримала. Тобто, першу подію, а саме визначення у часі моменту набуття права власності на гуманітарну допомогу військовою частиною пропонується вважати доведеною.

Стосовно другої події, а саме закріпленням його за військовою частиною, то слід взяти до уваги висновок О. О. Бугайової, яка стверджує, що основним критерієм для віднесення тих чи інших матеріальних засобів до категорії військового майна в широкому сенсі цього поняття буде слугувати факт знаходження конкретного майна на балансі (в господарському віданні, оперативному управлінні) відповідної військової частини, організації, установи ЗСУ, інших військ, органів і військових формувань у яких передбачена військова служба [22]. Тобто, дослідниця виходить із того, що взяття на баланс певного майна можна розглядати і як момент набуття права власності стосовно нього.

Водночас, досліджуючи нашу проблематику ми зіткнулись з тим, що від моменту отримання майна уповноваженою командиром військової частини особою до моменту його постановки на облік відповідною службою військової частини як гуманітарної допомоги, проходить тривалий часовий проміжок. Іншими словами, майно може бути отриманим уповноваженою особою (за договором про надання послуг), але, із очевидних і об'єктивних причин, ще не взяте на баланс військової частини. А враховуючи те, що подароване майно з моменту фактичної передачі від благодійника перейшло до нового власника – військової частини, а командир військової частини є відповідальним за його доставку до військової частини, то буде недоречним вважати це майно не військовим до його закріплення за військовою частиною, у спосіб, котрий впливає виходячи з наведених вище міркувань. Також ЗУ «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» від 21.09.1999 р. № 1076-XIV [23] визначено, що суб'єктами господарської діяльності у ЗСУ є військові частини, заклади, установи та організації ЗСУ, а господарська діяльність, пов'язана із закупівлею товарів, робіт і послуг оборонного призначення за імпортом, здійснюється військовими частинами, заводами, установами та організаціями цих сил відповідно до зазначеного акту та законів України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 959-XII [24] та «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20.02.2003 р. № 549-IV [25], [23] Тобто, під час здійснення господарської діяльності військові частини закуповують товари напряму від суб'єктів господарської діяльності, а не через органи військового управління чи Міноборони. При здійсненні таких операцій, перехід власності на майно від однієї сторони до іншої (військової частини ЗСУ) переходить під час фактичного отримання таких товарів (підпису видаткових документів) уповноваженою посадовою особою військової частини.

При цьому відповідно до ст. 3 ЗУ «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21.09.1999 р. № 1075-XIV [15] військове майно закріплюється за військовими частинами на праві оперативного управління [15]. Ст. 137 Господарського кодексу України від 16.01.2003 р. № 436-IV [26] визначено, що правом оперативного управління визнається речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності [26] Тому, враховуючи, що військові частини утримуються за рахунок Державного бюджету України, можемо стверджувати, що все належне військовій частині військове майно є державним майном, а військова частина володіє певною майновою самостійністю від держави, але лише в межах наданих їй повноважень.

Враховуючи це, доцільно зробити висновок, що юридичний факт – закріплення отриманого від постачальника майна за військовою частиною, відбувається після постановки на облік таких товарів у фінансовому підрозділі цієї військової частини, тобто без участі Міноборони. Доказом цього є отримані результати С. О. Іванова, який за підсумками досліджень дійшов висновків, що майно, яке надходить до ЗСУ, в порядку здійснення державного оборонного замовлення або децентралізовано (шляхом укладання цивільно-правових угод військовими частинами) набуває спеціального статусу військового майна з моменту закріплення його за військовою частиною [17]. Тобто, закріплення майна за військовою частиною має тривалий у часі процес, який починається з моменту отримання його, уповноваженою командиром військової частини, особою, а закінчується – постановкою цього майна на облік у фінансовому підрозділі військової частини. Відповідний процес може бути тривалим у часі, але це майно з моменту фактичного отримання

(підпису видаткових документів) уповноваженою військовою частиною особою є власністю держави та таким яким після закріплення (постановки на облік) буде володіти ця військова частина на правах оперативного управління.

Повертаючись до проблематики нашого дослідження, можемо стверджувати, що набуття права власності на майно, яке визнане гуманітарною допомогою та отримане уповноваженою особою на підставі гарантійного листа командира військової частини, статусу військового майна відбувається в два етапи. Перший етап розпочинається з моменту фактичного отримання від пожертвувача майна – пожертви, яка при ввезенні на територію України буде визнана на підставі гарантійного листа командира військової частини відповідними державними органами гуманітарною допомогою. А закінчується цей етап складанням акту приймання-передачі гуманітарної допомоги створеною комісією військової частини – пожертвонабувача. При цьому, з моменту отримання уповноваженою командиром військової частини особою пожертви, воно стає майном, що належить військовій частині ЗСУ та має статус державного майна. Другий етап включає в себе закріплення гуманітарної допомоги за військовою частиною, шляхом постановки її на облік та прийняття в оперативне управління. Цей етап починається з моменту надходження майна до ЗСУ, подальшого закріплення його за військовою частиною та закінчується набуттям статусу військового майна. Військові частини використовують закріплене військове майно лише за його цільовим та функціональним призначенням. Облік, інвентаризація, зберігання, списання, використання та передача військового майна здійснюються у спеціальному порядку, що визначається КМУ.

Так, відповідно до Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затвердженого постановою КМУ від 04.08.2000 р. № 1225 [27], облік військового майна ведеться як у мирний час, так і в особливий період на об'єктах військового (корабельного) господарства, у службах забезпечення органів військового управління, службах військових частин і з'єднань, на складах, базах, в арсеналах згідно з цим та іншими відповідними нормативно-правовими актами Міноборони. Облік військового майна ведеться шляхом запису (відображення) в книгах (картках) обліку, інших матеріальних носіях інформації даних про кількість, якісний (технічний) стан, облікові та заводські номери, вартість (ціну) військового майна, а також про його рух, втрату та нестачу [27].

Більш того, у разі надходження гуманітарної допомоги до військової частини застосовується спеціальний правовий механізм її оприбуткування як військового майна у військових частинах. Так, Розділом XII «Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України», затвердженої наказом Міноборони від 17.08.2017 р. № 440 [14] визначено наступне:

1. Приймання майна, яке надійшло для військових частин (центрів забезпечення) як міжнародна допомога, від волонтерських організацій, як благодійна, гуманітарна допомога, здійснюється комісією військової частини (центру забезпечення) на підставі даних, відображених у супровідних документах, зі складанням акта приймання-передачі військового майна. Акт приймання-передачі військового майна є підставою для постановки майна, яке надійшло для військових частин (центрів забезпечення) як міжнародна допомога, від волонтерських організацій, як благодійна, гуманітарна допомога, на облік у службах забезпечення та фінансово-економічному органі військової частини (центру забезпечення).

2. У разі якщо у супровідних документах відсутні дані про вартість майна, яке надійшло для військових частин (центрів забезпечення) як міжнародна допомога, від волонтерських організацій, як благодійна, гуманітарна допомога, її визначення здійснюється комісією військової частини (центру забезпечення) зі складанням акта визначення вартості майна. Вартість майна визначається відповідно до вартості аналогічних предметів вітчизняного виробництва. Копії документів щодо оприбуткування майна, яке надійшло для військових частин (центрів забезпечення) як міжнародна допомога, від волонтерських організацій, як благодійна, гуманітарна допомога, не пізніше наступного дня від дати поставлення його на облік направляються до відповідних служб забезпечення органів військового управління.

3. У випадку, коли майно, отримане військовими частинами (центрами забезпечення) як міжнародна допомога, від волонтерських організацій, як благодійна, гуманітарна допомога, не належить до того чи іншого виду забезпечення, воно не пізніше наступного дня від дати його надходження ставиться на тимчасовий облік до служби забезпечення військової частини (підрозділу зберігання), визначеної наказом командира військової частини (центру забезпечення). Командир військової частини (центру забезпечення) не пізніше наступного дня від дати оприбуткування направляє запит до вищого органу військового управління (за підпорядкованістю) для визначення належності майна до того чи іншого виду забезпечення. Після визначення вищим

органом військового управління належності майна до того чи іншого виду забезпечення воно передається на облік до відповідної служби забезпечення військової частини (підрозділу зберігання) у встановленому порядку [14]. Норми зазначеного наказу визначають, що все військове майно, яке використовується для виконання завдань оборони у військовій частині підлягає обліку незалежно від його призначення та джерел надходження.

До того ж, вказаний облік має бути своєчасним, достовірним і точним, адже він є складовою частиною бухгалтерського обліку та відповідно на нього розповсюджуються норми ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [28]. Ч. 5 ст. 9 цього акту визначено, що всі господарські операції повинні бути відображені в облікових регістрах у тому звітному періоді, в якому вони були здійснені [28]. Однак, прийнятою КМУ постановою від 05.03.2022 р. № 202 «Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги» [29], встановлено, що в умовах воєнного стану не поширюються встановлені законодавством вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги від юридичних та фізичних осіб – резидентів і нерезидентів [29]. Цей один із способів лібералізації вітчизняного законодавства призвів до того, що облік гуманітарної і благодійної допомоги її набувачами – військовими частинами фактично не вівся.

Досліджуючи поглиблено цю проблематику варто уточнити, що норми передбачені вищезгаданою постановою розповсюджуються лише на благодійну допомогу сфера обігу якої регулюється нормами ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI [30]. Ним закріплено поняття «благодійної діяльності» як добровільної особистої та/або майнової допомоги для досягнення визначених цим актом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара. Також визначаються такі її види як благодійна пожертва і благодійний грант [30]. До того ж, ст. 17 цього законодавчого документу передбачено зобов'язання благодійних організацій складати та подавати фінансову, статистичну й іншу обов'язкову звітність у порядку, встановленому законом, а звітність благодійних організацій може містити інформацію про особу благодійників або бенефіціарів за умови згоди благодійників, бенефіціарів або їх правонаступників чи законних представників, якщо інше не визначено законом [30]. Враховуючи вищевикладене, цілком логічним буде твердження, що питання отримання, використання, обліку та звітності військового майна, отриманого саме як гуманітарна допомога регулюються іншими нормативно-правовими актами. Вказана теза доводиться на підставі ознайомлення й аналізу згаданого вище ЗУ «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [8], норми якого орієнтовані саме на питання гуманітарної допомоги. З цього також випливає, що й питання вимоги та обмеження передбачені постановою КМУ від 05.03.2022 р. № 202 «Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги» [29] не поширюють свою дію на майно, котре є гуманітарною допомогою. Відповідно, відсутність облікових даних щодо такого майна доцільно розглядати як імовірне порушення окремих норм чинного законодавства.

Зокрема, неналежний облік військового майна отриманого за гарантійними листами військових частин як гуманітарна допомога, спровокований лібералізацією вітчизняного законодавства у цій сфері призвів до чисельних зловживань та порушень. У серпні 2023 р. на засіданні ТСК керівництво Офісу Генерального прокурора України оприлюднило статистичні дані щодо викриття правопорушень пов'язаних з порушенням правил ввезення на розпорядження гуманітарною допомогою протягом 2022-2023 рр. Так, станом на дату засідання Комісії, у провадженні Національної поліції України перебувають 424 кримінальних правопорушення за безпосередньо спеціалізованою ст. 201² Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. № 2341-III [31] та ще понад 200 кримінальних правопорушень у цій сфері, які розпочаті за іншою кваліфікацією (шахрайство, привласнення, розтрата майна, крадіжка, хабарництво тощо). Про підозру повідомлено 186 особам. До суду направлено 86 обвинувальних актів, з яких за ст. 201² Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. № 2341-III [31] – 59. Загалом ухвалено 35 вироків, з них 18 – за ч. 3 ст. 201² Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. № 2341-III [31]. Також у розробці правоохоронних органів є три кримінальні провадження стосовно дев'яти учасників злочинних угруповань, обвинувальні акти щодо яких скеровані до суду, а в двох провадженнях стосовно 13 осіб досудове розслідування триває [1]. З цього, вкотре, можна підтвердити тезу про складність ситуації в окресленій сфері на поточному етапі. Вочевидь, така обстановка не відграватиме на користь Україні з політичної, військової, економічної, іміджевої й інших точок зору.

Основною ж причиною такої катастрофічної ситуації з надходженням до України гуманітарної допомоги за гарантійними листами військових частин та розпорядженням військовим майном ТСК Верховної Ради України визнала те, що нормативно-правові акти КМУ, затвержені у 2022 р., які регламентують порядок ввезення, зберігання та розподілу гуманітарної допомоги суперечать низці фундаментальних основ ЗУ «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [8], а в окремих випадках – фактично скасовують дію норм цього акту. Вказане є неприпустимим, зважаючи на необхідність дотримання принципу правової визначеності та підпорядкованості за юридичною силою нормативно-правових актів виконавчої влади законам. Тим самим ТСК фактично підтвердила що проблема порушена в цьому дослідженні є актуальною та має бути змістовно опрацьована на відповідних рівнях, в тому числі науковому. До того ж, лібералізація та зміна законодавства у сфері обігу гуманітарної допомоги призвела до відсутності належного контролю з боку державних органів і породила досить велику кількість корупційних ризиків на кожному окремому етапі отримання, а також зумовили появу низку складнощів щодо оприбуткування військовими частинами ЗСУ гуманітарної допомоги в якості військового майна.

Завдяки роботі ТСК Верховної Ради України 5 вересня 2023 р. на засіданні Уряду була прийнята постанова КМУ № 953 «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» [32], яка запровадила з 1 грудня 2023 р. новий порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах дії правового режиму воєнного стану. Також було скасовану дію 11 діючих постанов КМУ у сфері обігу гуманітарної допомоги, прийнятих у 2022-2023 рр. Однак, проблема щодо ефективного використання гуманітарної допомоги, ввезеної протягом дії цих нормативно-правових актів за гарантійними листами командирів військових частин до цього часу на вирішена у необхідній мірі. А значна кількість фактів її не доставки до місць постійної дислокації військових частин та не постановка на облік відповідальними особами гуманітарної допомоги як військового майна свідчить про високу імовірність існування подальшої уваги з боку правоохоронних органів.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження щодо визначення правового статусу військового майна – гуманітарної допомоги, ввезеної для потреб військових частин, окреслення при цьому організаційно-правового механізму відповідних дій командування військових частин та встановлення ступеня вини винних за неотримання чи не постановку на облік військовою частиною гуманітарної допомоги варто зробити такі висновки:

1. Для того щоб майно, яке отримане в якості гуманітарної допомоги, набуло статусу військового майна має відбутись дві події: по-перше право власності на це майно має перейти від власника (надавача гуманітарної допомоги) до військової частини ЗСУ (отримувача гуманітарної допомоги), по-друге – гуманітарна допомога, яка вже є власністю ЗСУ в особі військової частини, має бути за нею закріпленою (поставленою на облік).

Право власності на майно, яке в подальшому буде у встановленому порядку визнане гуманітарною допомогою, переходить від міжнародних, закордонних і вітчизняних благодійників військовій частині після фактичної його передачі благодійником уповноваженій командиром військової частини особі та набуває статусу майна ЗСУ незалежно від місця його перебування та особи, яка його отримала. Закріплення майна за військовою частиною, зазвичай, має тривалий у часі процес, який починається з моменту отримання його уповноваженою командиром військової частини особою, а закінчується – постановкою цього майна на облік у фінансовому підрозділі військової частини. Не зважаючи на те, що це може бути довготривалий процес, майно з моменту фактичного отримання (підпису видаткових документів) уповноваженою військовою частиною особою є власністю держави та таким яким після закріплення (постановки на облік) буде володіти ця військова частина на правах оперативного управління.

2. Командир військової частини як керівник органу, котрий видав уповноваженій особі гарантійний лист повинен забезпечити контроль за дотриманням наданих цією особою зобов'язань щодо доставки гуманітарної допомоги у військову частину. Оскільки майно, яке на підставі гарантійного листа ввезене на митну територію України та пройшло визначені митним законодавством процедури, як гуманітарна допомога з моменту її отримання стає власністю ЗСУ в особі військової частини, а особа, яка його отримала – уповноваженим імпортером цієї військової частини. Зазначені відносини регулюються нормами Цивільного кодексу України, які передбачають, що з моменту фактичної передачі пожертви дарувальником право власності на майно, котре за відповідним договором є предметом пожертви переходить до обдарованого – військової частини.

Відповідно, якщо отримане повіреним майно-пожертва, ввезене на територію України як гуманітарна допомога та не доставлене до власника-військової частини, то командир військової

частини повинен звернутись до суду з позовом про невиконання умов договору про надання послуг. Також у судовому порядку командир військової частини має витребувати це майно від особи, котра не виконала договірних зобов'язань, зокрема й фактично заволоділа ним без правової підстави.

3. Відповідальність за отримання від іноземного благодійника, подальше ввезення уповноваженими імпортерами на територію України та доставку до військової частини майна-пожертви, яке в установленому порядку визнається гуманітарною допомогою, покладається на командирів військових частин, які виписали гарантійні листи. Відповідно до діючого законодавства вони повинні забезпечити доставку цього майна як військового майна до військової частини, проконтролювати постановку його на облік й обов'язково проінформувати про отримання гуманітарної допомоги Держекспортконтроль України та в подальшому використовувати це майно лише за військовим призначенням. Для цього командир військової частини має здійснювати моніторинг та контроль за реалізацією виписаних гарантійних листів, а у разі не поставки гуманітарної допомоги уповноваженою особою – звертатись до відповідних правоохоронних органів щодо виявленого факту неотримання військового майна, яке має належати відповідній військовій частині.

4. Висвітлена наукова проблематика потребує подальшої змістовної й комплексної розробки із огляду на реалії сьогодення. Оскільки, питання безперервних і успішних поставок всіх видів гуманітарної допомоги до військових частин має виключне значення з позиції забезпечення необхідної обороноздатності України. Йдеться не лише про поточну обстановку, а й про середнь- та довгострокові перспективи, зважаючи на безпрецедентні виклики перед державою в різних сферах санкціонованого впливу.

З практичної точки зору така необхідність продиктована спектром невирішених питань правового характеру (окреслення правового становища гуманітарної допомоги ввезеної для потреб військових частин, яку фактично не було отримано, невизначеність організаційно-правового механізму дій командування військових частин, визначення ступеня вини винних за неотримання чи не постановку на облік військовою частиною гуманітарної допомоги, неврегульованість питання юридичного статусу благодійника (донора), набувача (військової частини) та фактичного отримувача (уповноваженої особи) тощо). Відповідно, ці й інші дискусійні аспекти потребують змістовної уваги і можуть стати предметом самостійних наукових досліджень у подальшому.

Список використаних джерел:

1. Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави: Постанова Верховної Ради України від 21 вересня 2023 р. № 3395-IX / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3395-20#Text>.

2. Держмитслужба у взаємодії з Міноборони виявили понад 3 тис. випадків неотримання гуманітарної допомоги військовими частинами. *Веб-портал: Державна митна служба України*. 2023. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/derzhmitsluzhba-uvzaiemodiyi-z-minoboroni-viiavili-ponad-3-tis-vipadkiv-neotrimannia-gumanitarnoyi-dopomogi-viiskovimi-chastinami-1338>.

3. Про створення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави: Постанова Верховної Ради України від 20 вересня 2022 р. № 2603-IX / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2603-20#Text>.

4. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2022 р. № 174 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-%D0%BF#Text> (*втратила чинність*).

5. Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 330 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text> (*не набрала чинності*).

6. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
7. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-V / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22 жовтня 1999 р. № 1192-XIV / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 3 березня 2022 р. № 2118-IX / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>.
10. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 2022 р. № 174: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 березня 2022 р. № 362 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/362-2022-%D0%BF#Text> (*втрапила чинність*).
11. Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 224 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224-2022-%D0%BF#Text>.
12. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
13. Про затвердження Положення про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України : наказ Міністерства оборони України 16 липня 1997 р. № 300 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0615-97>.
14. Про затвердження Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України 17 серпня 2017 р. № 440 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-17#Text>.
15. Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21 вересня 1999 р. № 1075-XIV / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text>.
16. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
17. Іванов С. О. Правовий режим майна, закріпленого за військовими частинами. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1–2. С. 118–119.
18. Про Збройні Сили України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1934-XII / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.
18. Щербина В. С. Правовий режим майна у Збройних Силах України. *Приватне право і підприємництво*. 2012. № 11. С. 148–153.
19. Бойченко Е. Г. Правове регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Одеса. 2015. 242 с.
20. Про затвердження Порядку утилізації військового майна Збройних Сил : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 травня 2003 р. № 705 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/705-2003-%D0%BF#Text>.
21. Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 р. № 1919 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1919-2000-%D0%BF#Text>.
22. Бугайова О. О. Нормативне визначення поняття майна Збройних Сил України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 60. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/13.pdf>.
23. Про господарську діяльність у Збройних Силах України: Закон України від 21 вересня 1999 р. № 1076-XIV / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-14#Text>.
24. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
25. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20 лютого 2003 р. № 549-IV / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>.

26. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

27. Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1225 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1225-2000-%D0%BF#Text>.

28. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

29. Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів від 5 березня 2022 р. № 202 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202-2022-%D0%BF#Text> (втратила чинність).

30. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5073-VI / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.

31. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

32. Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів від 5 вересня 2023 р. № 953 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#Text>.

УДК 342.951+351.74

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.1.9>

КАМИШАНСЬКИЙ О.Ю.

ЩОДО СУТНОСТІ ТА НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

ON THE ESSENCE AND DIRECTIONS OF FORMATION OF THE NATIONAL MODEL OF PUBLIC SERVICE IN UKRAINE

Актуальність статті полягає в тому, що становлення інституту публічної служби в Україні досі залишається складним і дискусійним. Незважаючи на те, що у окремих нормативно-правових актах України згадується зазначене поняття, вести мову про наявність чіткої і послідовної державної політики у сфері публічної служби поки що складно. Чинниками, що ускладнюють формування національної моделі публічної служби слід вважати такі, як: а) відсутність стратегічних документів для формування й розвитку інституту публічної служби; б) наявність двох паралельно існуючих видів служби в Україні – державної та служби в органах місцевого самоврядування; в) відсутність запозичень передових європейських практик з реформування (розвитку) інституту публічної служби; г) відсутність чіткої національної моделі публічної служби; г) невизначеність ролі та місця органів, наділених спеціальними повноваженнями у діючій системі державної служби; д) відсутність «правових запобіжників» для прийняття та реалізації концепції створення та розвитку системи публічної служби в Україні; е) невизначеність перспектив внесення до публічних службовців окремих категорій професій. Мета статті полягає у визначенні сутності та напрямів формування національної моделі публічної служби в